

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-15>

**HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL UKRAINIAN STUDIES
BY D. CHYZHEVSKY**

**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО
Д. ЧИЖЕВСЬКОГО**

Mnozhynska R. V.

*Candidate of Philosophy Sciences,
Associate Professor at the Department of
Philosophy and Cultural Studies*

Множинська Р. В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та
культурології*

Shcherbak M. S.

*3rd year student at the Faculty of Cultural
and Creative Industries
Kyiv National University of Technologies
and Design
Kyiv, Ukraine*

Щербак М. С.

*студент III курсу факультету
культурних та креативних індустрій
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Сьогодні особливо важливим є освоєння матеріалу з історіософії, формування свого власного ставлення до світу і суспільства, вміння відстоювати свободу слова, думки й вибору.

Основним завданням є ознайомитися з основами філософського мислення Дмитра Івановича Чижевського (1894, Олександрія, – 1977, Гайдельберг, ФРН)– ученого-енциклопедиста, культуролога, філософа, славіста, дослідника української і слов'янської літератур, історії культури, філософії. Один із найвидатніших славістів останнього тридцятиліття ХХ століття, відомий дослідник німецької славістики. У багатогранній науковій діяльності Чижевський виявив велику ерудицію і зробив значний внесок у дослідження історії літератури, естетику й філософію (українську, словацьку, чеську, польську й німецьку, хоча більшість наукових праць – близько 200 – присвячено Україні).

Чижевський першим відкрив слов'янське і зокрема українське бароко, а історію української літератури намагався побудувати як історію стилів: підкреслюючи початковий зв'язок з візантійською культурною сферою та вказуючи на співзвучну зміну стилів з західними впливами (з XVI ст.).

Разом з тим феномен українського бароко вчений ставив у загальноєвропейський контекст, не вичленовуючи лише стилістику, а підкреслюючи тотальність барокового мислення у ті часи [2, с. 12].

Він дав культурно-історичну періодизацію розвитку філософської думки в Україні. Першу синтетичну працю з історії філософії на українських землях запропонував саме Дмитро Чижевський, вона

протягом тривалого часу визначала і продовжує визначати основні підходи до вивчення проблем розвитку української філософії.

Загальне бачення Д. Чижевського про становлення й розвиток історії української філософії відзначає реальний початок історико-філософського українознавства як самостійної галузі.

Серед багатоманіття сфер гуманітарного знання, позначених суттєвим внеском, зробленим Дмитром Чижевським, поважне місце належить історії філософії.

Вчений охоплює теми, починаючи з античної філософії й аж до німецької класичної філософії й німецької містики. Але тим осередком, навколо якого завжди центрувались історико-філософські дослідження вченого, безумовно, була історія філософії України. Саме в цю галузь історико-філософської науки Д. Чижевський зробив чи не найвизначніший внесок, завдяки чому він справедливо може вважатися фундатором наукового історико-філософського українознавства [3, с. 12].

Д. Чижевський – автор фундаментальних праць «Філософія на Україні», «Нариси з історії філософії на Україні», «Філософія Сковороди», «Історія української літератури від початків до доби реалізму» та інших [1, с. 121].

Автор «теорії стилів». З вересня 1949 професор Гарвардського університету. З 1962 – член Гейдельберзької Академії, член-засновник Української вільної АНМ в США.

Дмитро Чижевський завжди принципово відрізняв українську культуру і мову від російської (великоруської) і від своїх німецьких колег за фахом вимагав слідувати цьому.

У працях «Філософія на Україні», «Нариси з історії філософії на Україні» Д. Чижевський подав першу цілісну схему історії філософської думки в Україні, яка розглядалася як окрема самостійна гілка світового наукового процесу, зі своєю методологією і періодизацією. Ця схема, незважаючи на її коректування, залишається мало зміненою до сьогодні й використовується більшістю дослідників історії української філософії [2, с. 21]. Д. Чижевський трактував історію слов'янської філософської думки в німецькому дусі. Це чітко простежується у вступі до «Нарисів з історії філософії на Україні» [1, с. 3–4].

Д. Чижевський ще планував створити загальний огляд історії слов'янської філософії. Тому вступ до праці мав більш загальний характер й стосувався не лише української, а й загалом слов'янських філософій. У доповіді, виголошеній в Берлінському українському інституті в січні 1927 р., він обґрунтовував актуальність вивчення фактів про вплив західноєвропейської філософії на культуру України XVII–XVIII ст., оскільки це дасть можливість «створити основи духовно-історичного опрацювання матеріалу», що «для розуміння східноєвропейської духовної історії надзвичайно важливо» [2, с. 35].

В американський період Д. Чижевський брав активну участь у науковому житті української еміграції, особливо в діяльності Української Вільної Академії наук, входячи до її правління й очолюючи спочатку літературознавчу, а згодом і філософську секції. З 1951 р. вчений став редактором англомовних «Анналів». У цей час активно співпрацює з «Енциклопедією українознавства», готуючи туди статті [3, с. 27].

Розвиток філософії вчений розглядав як розвиток духовної історії, де філософія є самоусвідомленням народом своєї культурної самотності. При зверненнях до історії філософії Чижевський відкидав уявлення про неї як історії помилок людського духу. На думку Д. Чижевського, до ХІХ ст. єдино видатним представником східнослов'янської філософії був Г. Сковорода. Специфіку української філософії він виводив з головних рис українського світогляду, серед яких виділяв емоціоналізм; нахил до духовного усамітнення; гармонію між зовнішнім та внутрішнім, прагнення до згоди, миру, а не боротьби, де крайні течії не знаходили відгуку, оскільки віддавалось належне навіть тим думкам, що були протилежні власним; релігійне забарвлення. Однак вважав, що Україна ще не подарувала світові свого великого філософа, оскільки за всю свою історію вона жодного разу не ставала ареною появи нового напрямку, який би поширився в інших країнах і мав вплив на розвиток їх національної культури [4, с. 22].

Щоправда, сам учений досить обережно розцінював значення своєї праці, зауважуючи, що історія філософії України не є головною темою його студій, і що тому той матеріал, який він подає, не може вважатись завершенням і викінченням наукової праці в цій галузі, а навпаки – скоріше має на меті пробудити цікавість і увагу до цієї галузі дослідження, що досі оминалась україністикою [4, с. 23].

Завдяки ерудиції й активності вченого, у наукових колах Д. Чижевського шанували як серйозного вченого, із зацікавленням сприймали його праці. Високо цінував його здобутки голова Історико-філологічного товариства Д. Антонович. У цей період Д. Чижевський підтримував наукові стосунки із багатьма українськими, чеськими, німецькими діячами, зокрема з В. Бідновим, В. Вернадським, А. Артимовичем, І. Огієнком, В. Сімовичем, К. Чеховичем, С. Гессеном, А. Бемом, Г. Флоровським, Б. Яковенком, Й. Вашиком, В. Матезіусом, Я. Мукаржовським, Е. Гуссерлем, Ф. Лібом, Є. Ротгакером, Е. Бенцом та ін. [3, с. 20].

Осн. тв.: «Логіка» (1924); «Філософія на Україні: Спроба історіографії питання» (1929); «Нариси з історії філософії на Україні» (1931); «Філософія Г. С. Сковороди» (1934); «Гегель в Росії» (1939); «Коменський і західна філософія» (1939); «Український літературний барок: Нариси». У 3 т. (1941–1944); «Філософія життя Штура: Глава з історії словацької філософії» (1941); «Історія української літератури від початків до доби

реалізму» (1956); «Росія між Сходом і Заходом: Історія російської думки II: 18-20ст.» (1961).

Література:

1. Валявко І. Т. І. Інтелектуальна біографія Дмитра Чижевського: спроба наукової ретроспективи: монографія. К.: Смолоскип, 2005. 250 с.
2. Горський В. Дмитро Чижевський як історик філософії України: К.: Смолоскип, 2005. 400 с.
3. Історія української філософії [Текст] : курс лекцій: навч. посібник для студ вищ. навч. закладів . К. : Наук.думка, 1996. 258 с.
4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні : К.: Смолоскип, 2005.121с.